

arra azonban nem volt ereje, hogy a regény egész világképéből kiiktassa a szokottat és a szokványost, az ún. „pozitív” és az ún. „negatív” hőst, akikről megjelenésük első pillanatában már kiderül, hogy merre fordul majd regénybeli életük útja. Ezek miatt az írói mulasztások miatt kell kérdőjeleket tenni a regény mellé.

Kétségtelen a regényíró bátorsága, ahogyan a közelmúlt eseményeihez hozzászól és viszonyul, erkölcsi tartásához sem férhet kétség, regényét azonban sok helyütt — elsősorban az epizódhősök megformálásában, bizonyos élethelyzetek leírásában, kifakult jelképek alkalmazásában — megmunkálatlanul hagyta. És éppen ebből következően veszített a regény-történet izgalmasságából, veszített az epikai világkép belső hitelességéből. A regény legjobb része az utolsó harmada, ahol Pavle Ugrinov már nemcsak hősének az élettörténetét, a hős életének egyes részeit mutatja be és mondja el, hanem teret szentel a benső élet eseményeinek is, ahol az egyszerű történetmondást élethelyzetek és állapotok elemzésével gazdagítja. És éppen itt, a regénynek ebben a részében kapnak az egyébként egysíkúra formált hősök is nagyobb mélységeket, annál is inkább, mert éppen itt kerülnek választás elé, itt játszódnak le azok a társadalmi események, amelyek már nemcsak politikai vagy éppenséggel napipolitikai megtörténések, hanem az egész embert számon kérő tartalmak.

Sem a regény felépítése, sem nyelvi elrendezettsége nem tesz fel külön kérdéseket; egyenes vonalú történetmondás a célja Pavle Ugrinovnak, és ezen mit sem változtatnak a helyenként alkalmazott vonaltörések. Lépésről lépésre halad a regény, évszaktól évszakig, s ezzel párhuzamosan a hős alakulásgörbéjét mutatja be, de ez az irány mintha túlságosan is kitervelt volna, kívülről előkészített, és ezért problematikus is. Az már a giccs határát súrolja, ahogyan az utolsó lapokon a hős visszatalál, vagy rátalál a korábban csak epizódnak látszó szerelemre. Különösen azért szembetűnő ez, mert éppen a megelőző fejezetekben játszódnak le azok az események, amelyek a hőst valóságos dilemmák elé állítják, s ezekből a dilemmákból, ha mégoly megrongyoltan is, de a történelem menetével egyetértésben léphet ki. Ez a mulasztás már egyértelműen az író önfegyelem hiányára mutat.

BÁNYAI János

KÖNYV EGY NEM LÉTEZŐ MOZGALOMRÓL

Miroljub Todorović: *Signalizam*, Gradina, Niš, 1979

Az egyetemes szellemi javak kisajátításának újabb példáját veszi kezébe az olvasó Miroljub Todorović *Signalizam* (A szignalizmus) című könyvével. A naplójegyzeteket, értekezéseket, kiáltványokat, vizuális

esszéket és vitairatokat tartalmazó kötet nem más, mint egy mondva csinált költészeti mozgalom több mint tízéves történetének összefoglalása.

De menjünk sorjában: Miroljub Todorović jelköltészetének kezdete az ötvenes évek végére nyúlik vissza. 1965-ben kiadott *Planeta* című poémája az első kísérleteket összegezvén már mintha előrevetítené a mértani-algebrai operációkkal és egyéb tudományos módszerekkel dúított *szcientizmust*, amely rövid idő után, 1968-ban *szignalizmusra* változtatja nevét. Újításainak sorát a nemzetközi konkrét vizuális költészet vívmányainak bekebelezésével kezdi. Egyrészt sztereotip módon átveszi annak elméleti alapjait, másrészt pedig egy merész addícióval egyik alcsoportjává degradálja. Todorović kétlaki politikát gyakorol: míg hazai környezetben a szignalizmust a konkrét vizuális költészet felett elhelyezkedő egyetemes értéként igyekszik tudatosítani, a külföldnek a szignalizmust sajátos jugoszláv mozgalomként mutatja be, holott a „mozgalmi élet” maradványaként fennmaradt három folyóiratszám szerzői csupán a jugoszláv konkrét költők egyharmadát teszik ki.

Hasonló hibát követ el jelen könyvében is, amikor a szignalizmust az egyetlen hazai kísérleti költészeti forrásnak nevezi meg, figyelmen kívül hagyva legalább fél tucat zágrábi alkotót, a volt OHO csoportot s a szlovén konkrét költők újabb nemzedékét; továbbá a volt Bosch+Bosch csoportot és egy-két olyan markáns egyéniséget, mint Vladan Radovanović, Vojislav Despotov vagy Franci Zagoričnik. Todorović újabb művésztörténeti hamisításai közé tartozik, hogy a francia *Doc(k)s* című folyóirat számára 1978-ban készített jugoszláv panorámából a szignalisták — vagyis neveltjei — javára kihagyta a horvát és szlovén konkrét költőket, melynek nyomán a ljubljanaí *Tribuna* éles hangon reagált, elmarasztalva a tudatos elferdítést.

Hogyan lehet egy nem létező mozgalomnak története, kérdezhetnénk. Úgy, hogy a Todorović által mesterségesen verbuvált ezoterikus szignalista csoport a hetvenes évek elején, jobbára ollózott anyag felhasználásával, *Signal* néven három folyóiratszámot jelentetett meg, s a szignalista társulásnak csoportkiállítása volt Zágrábban és Belgrádban, nem beszélve azokról a külföldi kiállításokról vagy publikációkról, ahol Todorović mellett — köretként — mindig egy-két tanítvány is szerepelt. Az évek múlásával és a nemzetközi konkrét mozgalom irodalmának terjedésével azonban az üres szignalista tanokról végig lehullott a lepel. A most megjelent *Signalizam* című kötet ilyképp nem a mozgalmi élet vagy egy szélesebb alkotói program összefoglalása, hanem a hírnév utáni hajsza, az évekig tartó becstelen karrierista manipulációk dokumentuma.

Érthetetlen, hogy a niši Gradina kiadó, amely 1975-ben fordításban megjelentette Siegfried J. Schmidt *Ästhetische Prozesse* című kapitális tanulmánykötetét, hogyan adhatott helyet egy művésztörténeti hamisításnak.

SZOMBATHY Bálint